

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Білоус Яни Юріївни на тему "Організаційно-економічне забезпечення розвитку об'єднаних територіальних громад", яку подано на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка (галузь знань 05 "Соціальні та поведінкові науки")

Актуальність теми дослідження

Просторові форми організації та управління регіональним розвитком базуються на взаємозв'язку елементів внутрішнього та зовнішнього середовища, які узгоджені між собою структурно-параметричними та просторово-часовими елементами економічної системи регіону, які упорядковані сукупністю організованих територіальних структур організаційної та економічної системи відповідно до цілей та умов соціально-економічного розвитку території сформованих з урахуванням потреб та інтересів цільових аудиторій. При цьому будь-який рівень організації просторових форм економіки регіону повинен враховувати виклики та загрози зовнішнього середовища та швидко до них адаптуватися.

Привабливість будь якого регіону базується на потенціалі окремих адміністративно-територіальних одиниць – територіальних громад. Для об'єднаних територіальних громад існуючі програми, стратегії та проекти розвитку повинні базуватися на всебічному глибокому аналізі організаційної та економічної підсистем розвитку з урахуванням впливу різних інституцій задля досягнення кращих результатів діяльності.

Зазначене актуалізує необхідність розробки науково обґрунтованого організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ. Тому тема дисертаційної роботи Я.Ю.Білоус, яку присвячено подальшому розвитку теоретичних положень та розробці прикладних аспектів формування організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ, є підстави вважати актуальною.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами та темами

Дослідження Я.Ю.Білоус виконувалось відповідно до планів науково-дослідних робіт:

Державної установи "Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України" за темами: "Економіко-правове забезпечення розвитку новоутворених територіальних громад" (номер державної реєстрації 0117U002306, 2017-2019 рр.), в якій проаналізовано динамічні характеристики процесу розвитку об'єднаних територіальних громад; "Ідентифікація та позиціонування об'єднаних територіальних громад Луганської й Донецької областей" (номер державної реєстрації 0119U101811, 2019-2021 рр.), в якій розроблено методичну основу запровадження бюджету участі в об'єднаних територіальних громадах;

Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки за темою: "Теоретико-методологічні основи управління для забезпечення сталого розвитку на регіональному рівні в умовах гібридних загроз та постконфліктної трансформації" (номер державної реєстрації 0119U100436, 2019-2021 рр.), в якій запропоновано концепцію організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ.

Оцінка достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Детальний аналіз змісту дисертації, ознайомлення з публікаціями дисертанта у наукових виданнях дав можливість зробити такі висновки.

Дисертаційна робота виконана на актуальну тему. Положення роботи є змістовними і несуперечливими. Висновки дисертаційної роботи є обґрунтованими, вони пройшли апробацію в органах управління ОТГ та обговорені на наукових конференціях.

Основою виконання теоретичних та практичних задач дисертаційної роботи послуговували сучасні фундаментальні положення теорій регіонального менеджменту в галузі розвитку продуктивних сил та регіональної економіки. Теоретичною основою дослідження послуговували фундаментальні положення та наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених. Інформаційною базою роботи послуговували дані державної служби статистики України, інформаційні ресурси об'єднаних територіальних громад, загальнодержавні та регіональні документи. Автором проаналізовано значний обсяг вітчизняних та іноземних наукових досліджень, що дозволило окреслити

сучасний стан проблеми та ґрунтовно підійти до розв'язання визначених у дисертаційній роботі завдань. Це надало можливість забезпечити достатній теоретичний ступінь обґрунтованості положень, висновків та рекомендацій дисертаційної роботи з теоретичної та методичної точки зору.

Надійність, достовірність та вірогідність отриманих результатів дисертаційної роботи підтверджені аналізом об'єктивних даних щодо розвитку ОТГ, застосуванням методів діагностики розвитку ОТГ, вибором за результатами діагностики пріоритетних областей впливу, апробацією результатів роботи в Красноріченській і Нижньодуванській територіальних громадах Луганської області та в Агенції регіонального розвитку Луганської області. Результати наукового дослідження здобувача також впроваджено у навчальний процес Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Обґрунтованість наукових результатів підтверджується використанням в дослідженні загальнонаукових методів (систематизації та узагальнення, системного підходу, порівняння, структурного аналізу, економічної та організаційно-управлінської діагностики, синтезу та методу багатокритеріального управління).

Зміст дисертації відповідає її темі, засвідчує досягнення поставленої мети та розв'язання побудованих у логічній послідовності завдань.

Слід відзначити, що значна частина таблиць і рисунків, які наведені в дисертації, є авторською розробкою, що підвищує загальну цінність дослідження та свідчить про високий рівень самостійної роботи здобувача у процесі підготовки дисертації.

Робота написана державною мовою. Стыль викладення матеріалів в дисертації відповідає вимогам до наукових робіт такого рівня, характеризується науковістю, обґрунтованістю, системністю, логічністю та послідовністю.

Дисертаційна робота складається із трьох розділів, що логічно між собою пов'язані та розкривають теоретичні й практичні аспекти обраної проблематики, а також новизну пропонованих наукових положень щодо розвитку ОТГ.

У першому розділі **"Передумови організаційно-економічного забезпечення розвитку об'єднаних територіальних громад"** здобувачем

проаналізовано об'єктивні та теоретичні передумови організаційно-економічного забезпечення розвитку об'єднаних територіальних громад в регіонах України, визначено сутність та удосконалено структуру організаційно-економічного забезпечення розвитку об'єднаних територіальних громад. Зокрема, проаналізовано закордонний досвід децентралізації, що дало змогу виявити позитивний вплив реформ на місцеву економіку та розвиток регіонів, що підтверджено порівнянням макроекономічних показників України та країн світу (с. 34-37); проведено аналіз організаційних передумов розвитку ОТГ, який дав змогу узагальнити проблематику організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ на мезорівні, національному рівні та рівні громад (с. 49); уточнено визначення поняття "організаційно-економічне забезпечення розвитку ОТГ" (с. 87); уточнено структуру організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ шляхом упорядкування управлінської діяльності в ОТГ з позиції організаційно-економічної єдності організаційної та економічної підсистем ОТГ (с. 90-91).

У другому розділі **"Діагностика розвитку об'єднаних територіальних громад"** за результатами дослідження передумов розвитку об'єднаних територіальних громад автором було визначено підходи до діагностики розвитку об'єднаних територіальних громад (с. 96-115); ідентифіковано стратегічні чинники розвитку об'єднаних територіальних громад (с. 115-134); проведено діагностику розвитку ОТГ як організаційно-економічної системи (с. 134-153). За результатами аналізу стратегічних чинників розвитку ОТГ отримала подальшого розвитку методика діагностики розвитку ОТГ, яку запропоновано здійснювати на основі реалізації послідовності аналітичних та синтетичних процедур: ідентифікації та декомпозиції областей діагностики розвитку; визначення окремих критеріїв їх оцінювання; розробки шкали оцінювання та визначення її атрибутивних значень і відповідної графічної інтерпретації та представлення результатів діагностики (с. 142).

У третьому розділі **"Формування організаційно-економічного забезпечення розвитку об'єднаних територіальних громад"** здобувачем було розроблено прикладний підхід до організаційно-економічного забезпечення розвитку об'єднаних територіальних громад (с. 156-175);

визначено основні принципи запропонованого прикладного підходу (організаційної ефективності, економічної доцільності, партисипативності в управлінні, прозорості та інклюзивності) (с. 158) та визначено його базові складові (с. 159); удосконалено процедуру впровадження та реалізації партисипативного бюджету для збільшення потенціалу розвитку ОТГ (с. 182-195); на основі аналізу наявних форм партисипативного управління в містах і ОТГ окремих областей України встановлено інструменти партисипативного управління, які найчастіше використовуються на місцевому рівні (звернення, Е-петиції, громадські слухання, загальні збори та партисипативний бюджет) (с. 180-181); удосконалено процедуру впровадження та реалізації партисипативного бюджету для збільшення потенціалу розвитку ОТГ шляхом додавання до критеріїв відбору учасників організаційних та економічних критеріїв (с. 192-194); удосконалено підхід до формування безпекоорієнтованої системи управління розвитком ОТГ, який базується на організаційно-економічному забезпечення розвитку ОТГ, передбачає зміни в організаційній та економічній підсистемах і активізацію взаємодії органів управління з інституціями підтримки розвитку ОТГ (с. 208-209); удосконалено підхід до формування безпекоорієнтованої системи управління розвитком ОТГ (с. 209-217);

Після третього розділу дисертаційної роботи викладені висновки, які відображають основні результати наукового дослідження.

Сукупність розглянутих обставин, проведений аналіз положень, висновків та рекомендацій дисертаційної роботи дозволяє стверджувати, що вони є достовірними та обґрунтованими, дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею, що виконана автором самостійно.

Наукова новизна, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

За результатами вирішення поставленої мети і завдань дослідження щодо організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ в дисертаційній роботі досягнуто сукупність результатів, яким притаманна певна наукова новизна.

Дисертаційна робота представляє собою повне, обґрунтоване та логічно побудоване вирішення поставленого науково-практичного завдання щодо формування організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ. Головним результатом дослідження є розробленні теоретико-методичні засади організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ, у вигляді методики діагностики розвитку та прикладного підходу до організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ, комплексне застосування яких забезпечує відповідність теоретичних розробок та аналітичного інструментарію новим викликам та вимогам до системи управління об'єднаними територіальними громадами та регіонального управління.

Основні результати дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, полягають у такому.

Здобувачем уточнено визначення поняття "організаційно-економічне забезпечення розвитку ОТГ" як управлінську діяльність в організаційній та економічній підсистемах ОТГ з метою створення умов для кількісних та якісних позитивних змін в результатах діяльності ОТГ (с. 87).

Автором уточнено структуру організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ шляхом упорядкування управлінської діяльності в ОТГ з позиції організаційно-економічної єдності організаційної та економічної підсистем (с. 90-91), що дає можливість створення сприятливих організаційних та економічних умов для розвитку ОТГ.

Автором запропоновано методику діагностики розвитку ОТГ (с. 142), яку застосовано здобувачем до процедур діагностики розвитку ОТГ як організаційно-економічної системи. Розробки у цьому напрямі дали змогу здійснити абсолютну та відносну діагностику розвитку ОТГ як організаційно-економічної системи та сприяло визначенню пріоритетів управлінського впливу для розвитку ОТГ за організаційною та економічною підсистемами.

Автором розроблено прикладний підхід до організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ як організаційно-економічної системи (с. 159), який враховує особливості та характеристики організаційної та економічної підсистем, діяльність зовнішніх інституцій з підтримки розвитку ОТГ, що дає

змогу підвищити результативність розвитку відповідних соціально-економічних сфер діяльності ОТГ.

Здобувачем удосконалена процедура впровадження та реалізації партисипативного бюджету для збільшення потенціалу розвитку ОТГ шляхом додавання до критеріїв відбору учасників організаційних та економічних критеріїв (с. 192-195).

Автором удосконалено підхід до формування безпекоорієнтованої системи управління розвитком ОТГ (с. 208-209), який передбачає використання процедур діагностики організаційної та економічної підсистем розвитку ОТГ, змін в організаційній та економічній підсистемах та активізації взаємодії органів управління з інституціями підтримки розвитку.

Теоретичні положення, які викладено дисертантом в роботі, дозволили сформулювати сукупність цікавих результатів щодо організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ. Таким результатам притаманна наукова новизна та практична значущість, вони характеризуються повнотою та обґрунтованістю.

Отже, проведений аналіз положень наукової новизни дозволяє встановити, що такі положення відповідають чинним вимогам, які пред'являються до дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Теоретичне та практичне значення роботи, використання результатів дослідження.

Розробки та пропозиції дисертаційної роботи Я.Ю. Білоус є вагомим внеском у теорію і практику регіонального менеджменту та регіональної економіки. Наукова цінність результатів дослідження полягає у розробленні теоретичних засад формування механізму організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ, що послугувало підґрунтям для удосконалення процедур діагностики розвитку ОТГ та розробки прикладних підходів до організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ, використання яких сприяло зростанню потенціалу для сталого та спроможного функціонування ОТГ в довготривалій перспективі з урахуванням можливих трансформацій у нестабільному зовнішньому середовищі.

Практична цінність результатів дослідження полягає у можливості їхнього практичного використання в діяльності органів управління ОТГ та інституцій підтримки розвитку ОТГ. Запропоновані у дисертації рекомендації, що мають прикладний характер, впроваджено в діяльності апарату управління Красноріченської селищної ради (довідка № 02-26/1164а від 17.12.2020 р.), Нижньодуванської територіальної громади Луганської області (довідка № 02-25/1530/1 від 24.12.2020 р.) та Агенції регіонального розвитку Луганської області (довідка №АРР/02/12-1 від 15.10.2020 р.).

До вагомих розробок, які мають практичне значення, слід віднести:

запропоновану методику діагностики розвитку територіальної громади, яка дала змогу здійснити абсолютну та відносну діагностику системи управління розвитком територіальної громади;

запропоновані рекомендації щодо удосконалення процедури впровадження і реалізації бюджету участі, які були враховані при виборі критеріїв відбору громадських проектів, що сприяло більшій концентрації ресурсів різних учасників для комплексного вирішення перспективних напрямів розвитку ОТГ;

рекомендації щодо формування безпекоорієнтованих систем управління розвитком територіальних громад, які доцільно враховувати в стратегічному плануванні при розробці їх стратегій розвитку, пропозиції мають практичну значущість, оскільки передбачають удосконалену процедуру аналізу систем управління територіальних громад та покращення взаємодії між інституціями підтримки розвитку ОТГ.

Окремі положення дисертаційної роботи впроваджені в освітній процес Навчально-наукового інституту економіки і управління Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля (довідка № 1331/1 від 30.12.2020 р.).

Публікації основних результатів дослідження та відповідність дисертації чинним вимогам.

Основні положення дисертації, отримані висновки та розроблені пропозиції висвітлені в 32 наукових працях, обсягом 30,78 д.а., з яких автору належать 24,02 д.а. Із них: 8 статей – у наукових фахових виданнях (у тому числі 7 статей – у періодичних виданнях України, що внесені до

міжнародних наукометричних баз даних), 3 статті – у міжнародних наукових виданнях, одне з яких індексується у міжнародній наукометричній базі SCOPUS, 3 статті – у колективних монографіях (у тому числі 1 – у зарубіжній), 18 публікацій в збірниках тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Опубліковані праці відображають зміст дисертації. Кількість та обсяг друкованих праць дають авторові право на публічний захист дисертації. У роботах, опублікованих у співавторстві зазначено особистий внесок здобувача.

Опубліковані наукові праці здобувача, які зараховані за темою дисертації, відповідають п. 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167. Положення дисертаційного дослідження, які складають наукову новизну, повністю висвітлені у наукових спеціалізованих виданнях та обговорені на науково-практичних конференціях. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використано лише ті ідеї та положення, що отримані автором особисто.

Академічна доброчесність.

Дисертація Я.Ю. Білоус характеризується як самостійна, авторська робота та не порушує норм законодавства про захист авторського права; порушення здобувачем академічної доброчесності не виявлено; дисертація містить посилання на джерела інформації за кожним випадком використання ідей, розробок, тверджень, відомостей.

Дискусійні положення та зауваження до роботи.

Відзначаючи достатньо високий рівень розробок щодо організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ, слід зауважити, що не всі положення роботи є завершеними, до того ж у роботі є дискусійні питання, упущення та неточності. Основні з них зводяться до такого.

1. Не зрозуміло чому автор розділяє об'єктивні та теоретичні передумови розвитку ОТГ, адже в такому розумінні здобутки вчених та

розробки виконані в межах різниці теорій є не об'єктивними, а суб'єктивними (підрозділ 1.1. та 1.2). На наш погляд, для групи «об'єктивні передумови розвитку» доцільно було обрати більш коректну назву, наприклад «прикладні».

2. На наш погляд, автор дещо захопився методологічними аспектами організаційно-економічного забезпечення розвитку. Це стосується процесу децентралізації (с. 34-36; с. 38-39; с. 52-54), аналізу теорій та концепцій державного управління (с. 36-37), місцевого самоврядування (с. 55; с. 60) та регіонального розвитку (с. 56-59; с. 61), аналізу поняття "розвиток" (с. 71-72; с. 76-77), "розвиток системи" (с. 72-73), "організаційно-економічне забезпечення" (с. 74-75), аналізу методик діагностики та оцінювання спроможності ОТГ (с. 97-110) тощо. Однак зазначене не може ні в якій мірі бути віднесене до недоліків роботи, а засвідчує глибину теоретичних пошуків.

3. Недостатньо обґрунтованою, на наш погляд, є ідентифікація стратегічних чинників розвитку ОТГ (підрозділ 2.2), не зрозуміло чому визначена саме така структура чинників, з виділенням внутрішніх та зовнішніх (рис.2.1). Можливо це зумовлено їхньою важливістю для розвитку ОТГ, місцем їх формування чи може іншими підставами. На наш погляд, більш аргументованим був би класичний поділ на чинники зовнішнього та внутрішнього середовища, з виділення макро-, мікро- та мезорівня. Адже діяльність ОТГ надзвичайно залежить від чинників регіонального рівня, тобто мезорівня.

4. На (с. 148-150 та в Додатку Р) роботи наведено результати діагностики розвитку ОТГ Луганської та Донецької областей, проте не конкретизовані напрямки прикладання отриманих результатів, які безперечно є цінним інформаційним джерелом. Автор сформував та розрахував достатньо велику кількість показників (Додаток П, табл. П 1-П.2), провів процедури усереднення цих показників, однак здійснений розрахунок інтегральної оцінки може нівелювати значення показників за окремими складовими і вплинути на релевантність інтегральної оцінки при застосуванні для значної (більшої) кількості аналізованих громад.

5. Потребує додаткового пояснення запропонований автором змістовний опис елементів організаційної та економічної підсистеми

організаційно-економічного забезпечення розвитку ОТГ (табл. 3.2, с. 163-164; табл. 3.3, с. 168-169), призначення інституцій підтримки розвитку ОТГ (табл. 3.1, с. 161-162) для подальшого використання

6. Дискусійним є питання щодо забезпечення певного рівня безпекоорієнтованості системи управління ОТГ (підрозділ 3.3). З погляду на певну синтетичність її характеристик та її спорідненості, зокрема, до поняття "стійкості" найбільш безпекоорієнтованим, тобто найменш ризикованим станом, буде такий, за якого економічна ефективність використання ресурсів буде найменшою, а екологічна та соціальні найвищою. Тобто безпекоорієнтована системи управління може виявитися не конкурентоспроможною та економічно не ефективною.

7. На рис.3.12 та на с. 210 автор пропонує сучасний підхід до формування безпекоорієнтованої системи управління розвитком ОТГ. Однак дані нароби не були розвинуті в методичні рекомендації стосовно конкретизації розподілу повноважень, механізмів закріплення внутрішніх політик, формування взаємозв'язків та координації зусиль підрозділів (служб, департаментів, управлінь) та зовнішніх контрагентів, форматів налагодження ефективної співпраці із стейколдерами, що безперечно могло ще більше посилити прикладну спрямованість роботи та претендувати на статус «уперше» в аспектах новизни.

Наведені зауваження не зменшують загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи та висвітлених в ній результатів.

Висновки та загальна оцінка дисертації, її відповідність існуючим вимогам.

В цілому дисертаційна робота Білоус Яни Юріївни є завершеною кваліфікаційною науковою працею. Наукові положення дисертаційної роботи викладено конкретно, логічно, висновки і рекомендації ґрунтуються на результатах авторських досліджень проблеми.

Зміст дисертаційної роботи та вибрана тема дослідження відповідають спеціальності 051 "Економіка" (галузь знань 05 "Соціальні та поведінкові науки"). Стиль викладання положень та результатів дисертації відповідає

нормам наукового стилю. Оформлення результатів проведеного дослідження здійснено відповідно до існуючих вимог.

За результатами аналізу дисертаційної роботи на підставі змісту відгуку вважаю, що дисертаційна робота Білоус Яни Юріївни на тему "Організаційно-економічне забезпечення розвитку об'єднаних територіальних громад" за рівнем наукової новизни отриманих результатів, практичною значущістю таких результатів, якістю проведених досліджень та стилем викладання положень роботи відповідає "Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії", затвердженого Постановами КМУ від 06.03.2019 р. № 167 та від 21.10.2020 р. № 979, дисертант – Білоус Яна Юріївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 "Соціальні та поведінкові науки" зі спеціальності 051 "Економіка".

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри маркетингу,
інновацій та регіонального розвитку
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
Міністерства освіти і науки України

І.М. Буднікевич

Відгук надійшов до СВР Од.04.2021р

Голова СВР Волонтер Д.О.

